

OSNOVNI PROBLEMI NASTAVE STRANIH
JEZIKA U ORGANIZACIJAMA UDRUŽENOG
RADA VISOKOG OBRAZOVANJA

Autor u prvom dijelu članka obrazlaže položaj i situaciju nastave stranih jezika na visokoškolskim ustanovama u SR Hrvatskoj, u vremenu od oslobodjenja do donošenja tzv. Općih programskih osnova 1977.

U drugom dijelu članka autor nastoji objasniti zbivanja i događaje na tom području neposredno nakon donošenja Zakona o visokom obrazovanju i Općih programskih osnova. Konstatira se da je početak primjene postavki i ideja Općih programskih osnova bio loš i nedosljedan.

U trećem dijelu članka autor u najopćenitijim crtama nastoji prikazati sadašnje stanje u nastavi stranih jezika na nejezičnim fakultetima i fiksira bitne zadatke za budući rad.

1. UVOD

Jedna od bitnijih karakteristika našeg društvenog sistema je da nikako ne podnosi stagnaciju i stajanje na mjestu. U idealnom, društvo teži trajnom pronalaženju novih rješenja, neprestanom kretanju naprijed, a sve po crti traženja što konkretnije afirmacije čovjeka i rada.

U sveukupnim društvenim promjenama, do kojih je došlo unazad nekoliko godina, bilo je zahvaćeno i visoko školstvo. Studij i organizacija studija podvrgnuti su korjenitoj reformi. Unutar toga i jedan mali segment studija, strani jezici, doživio je svoju renesansu. Nikako nije ni moglo biti drugačije: sve je pokrenuto, od društva do najmanje djelića u njemu. Tako to i mora biti - sve u dijalektičkom prožimanju.

Promjene su tu, ali neshvaćanja i nesnalaženja u njima ostala su do dana današnjega. Prisutan je osjećaj da mnogi od nas nisu

iskoristili šansu koju nam još uvijek nudi Zakon o visokoškolskom obrazovanju, a naročito u dijelu koji se odnosi na Opće programske osnove.

Krajnje je vrijeme da se smisao onoga što je u Općim programskim osnovama rečeno o ciljevima i zadacima nastave stranih jezika konačno objasni i razbistri. To i zbog toga jer bi već valjalo krenuti na stvaralački posao.

Izgleda da je još uvijek potrebno objašnjavati to što se dogodilo i kamo bi već, konačno, trebalo krenuti, pa i ovaj članak valja u tom smislu razumjeti.

2. POLOŽAJ I NASTAVA STRANIH JEZIKA DO DONOŠENJA ZAKONA O VISOKOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU

2.1. Situacija na Zagrebačkom sveučilištu

Medju članicama Zagrebačkog sveučilišta pitanjima mjesta i uloge stranih jezika u visokoškolskoj nastavi prilazilo se s nejedinstvenih pozicija. Od obaveze i pozicije gotovog čina, u prvotnom razdoblju, do apsolutne slobode i pozicije privatnog stava.

U prvom slučaju, u pedesetim i pvoj polovici šezdesetih godina, osim obaveza, ništa se pobliže o stranim jezicima govorilo nije. U drugom razdoblju, šezdesetih i u prvoj polovici sedamdesetih godina, stav se izmijenio - strani jezik više nije obavezan, i mnoge su ga više i visoke škole i fakulteti "bacili preko palube".

Dakle, ako se na tom području vodila ikakva politika, onda je to bila politika skokova, politika drastičnih zaokreta. I tako, u drugom razdoblju većina fakulteta uopće nije imala u svojim nastavnim planovima strani jezik, neki pak, nekako po savjesti osjećaju da bi bio potrebno, ali ga ne uvode, a samo manji broj fakulteta (Ekonomski fakultet u Zagrebu, Fakultet za vanjsku trgovinu, Fakultet strojarstva i brodogradnje) od prvog dana uvode strani jezik kao obavezu i od nje ne odstupaju.

O potrebi učenja stranih jezika čovjek je sebe već odavna uvj-
jerio, pa iz ovog našeg slučaja proizlazi da smo 1945. bili pa
metniji nego, recimo, trideset godina poslije.

2.2. Sadržaj, sistem i metode rada u nastavi stranih jezika

Radi se, zapravo, o tome kako su se predavali strani jezici i
kako je bila shvaćena njihova uloga. Teško je povjerovati da je
postojao neki sistem, pogotovo ne jedinstven, a metode su nast-
ajale, vjerojatno, na licu mjesta, kao rezultat časovitih im-
provizacija. Uglavnom, predavači su predavali onako kako su to
naučili od profesora za vrijeme studija na svojim fakultetima.

U tom i takvom poslu događalo se i to da se gubila svaka veza
sa srednjom školom. Nerijetko se predavalo ono isto i na isti
način kao u srednjoj školi (često puta i lošije jer je bio pre-
dvidjen i manji broj sati).

Kakva je to bila velika zbrka i tragično nesnalaženje, o tome
najbolje govore skromni rezultati koji su nam ostavljeni u na-
sljedje. Najbolnije je to da na znanstvenom i stručnom osvjet-
ljavanju i istraživanju ovih problema nije učinjeno gotovo ni-
šta, ili vrlo malo. Kako se radilo i oko čega su se kretali in-
teresi, dovoljno je pogledati stare udžbenike i skripta (ako
ih je uopće i bilo). A kako se proučavalo i istraživalo, o to-
me se lako uvjeriti ako pažljivo, makar i stotinu puta, preli-
stamo časopise i periodiku koja bi se morala baviti i ovom pro-
blematikom, pa da jedva o tome nadjemo dva-tri članka.

Sadržaj nastave stranih jezika zavisio je od ličnih afiniteta
predavača. Najčešće u nastavi radilo se ono što sa strukom ni-
je imalo veze. Vodili su se, sa stajališta odraslog čovjeka,
neozbiljni dijalozii, gnjavilo se studente s masom besmislenih
i nepotrebnih podataka o zemlji čiji jezik uče, zbunjivalo ih
se sa smiješnim i zastarjelim privrednim i društvenim podacima
itd.

Sve to pripomoglo je da se malo-pomalo strani jezik počeo sma-
trati sporednim predmetom. To se događalo i kod studenata i
kod većeg dijela predavača iz stručnih predmeta. Osim toga, iz-
gubio se svaki razuman kriterij, pa se na ispitima od studena-
ta tražilo ispod svakog minimuma.

U svemu što je do sada rečeno bilo je i časnih iznimaka. Njima treba odati priznanje jer su radili, za ovu vrstu posla, u teškom i neravnopravnom vremenu.

3. REFORMA I OPĆE PROGRAMSKE OSNOVE VISOKOG OBRAZOVANJA¹⁾

Nije potrebno u ovoj prilici govoriti temeljitije o samoj reformi; o njoj, protiv nje i za nju rečeno je i napisano, vjerojatno, sve. Ono bitno što je reforma od nas tražila bilo je da se kao ljudi i radnici u svojoj profesiji pošteno postavimo prema slijedećim zahtjevima: povezati teoriju i praksu, osposobiti mlade ljude za primjenu naučenog u praksi, odgajati samoupravljajuće, ljude najširih pogleda, široke kulture, sposobne tumače našeg društvenog uređenja...

O svemu tome još su jasnije i konkretnije progovorile Opće programske osnove. U uvodnom dijelu točno se postavljaju zahtjevi, već prema predmetima, a za predavače stranih jezika bitan je onaj dio gdje se kaže: "Opće programske osnove sastavni su dio nastavnih planova i programa..., a njima se osobito osigurava... praćenje dostignuća svjetske znanosti i tehnologije, te formiranje slobodne i svestrano razvijene socijalističke ličnosti".²⁾

Glava V (Strani jezik) Općih programskih osnova nešto je najljepše i najpametnije što smo o učenju i nastavi stranih jezika kod nas mogli pročitati u posljednjih trideset godina. Sve je, zapravo, tako jednostavno i jasno da se čovjek čudi kako do toga nismo došli davno prije. Tisuću tema i ogromna količina posla proizlazi iz konstatacije: "Sve snažnije uključivanje socijalističke nesvrstane Jugoslavije u međunarodnu podjele rada, ... te potreba praćenja dostignuća svjetske znanosti i tehnologije, potreba za vlastitim stručnim usavršavanjem i uspješnim znanstvenim radom, kao i unapređivanje rada na svim područjima materijalne proizvodnje i društvenih djelatnosti, zahtijevaju da student dobro poznaje barem jedan strani jezik".³⁾

1) Na temelju Ustava SRH i Zakona o visokom obrazovanju Sabor SRH na sjednici od 13. srpnja 1977. donio je Opće programske osnove visokog obrazovanja.

2) Opće programske osnove, Narodne novine br. 32, 1977.

3) Ibid.

Od pobrojanih zadataka učenja stranih jezika nema ni jedan za čije se ostvarenje ne bi bilo vrijedno boriti. Osposobiti studenta "da s razumijevanjem čita stručne tekstove u cilju pronalazjenja i razmjene stručnih informacija, njihove pismene i usmene interpretacije, te da komuniciraju na stranom jeziku u vezi sa strukom" 4), uistinu bi morao biti krajnji smisao našega rada sa studentima.

Da se u svemu tome novome ne luta, da se i nesvjesno ne vratimo na "staro", valjalo bi dobro upamtiti, za mene bitnu, postavku Općih programskih osnova: "U organizacijama udruženog rada visokog obrazovanja, na kojima se strani jezik ne izučava kao glavni studijski predmet, nastava stranih jezika mora biti funkcionalna i povezana sa stručnim usmjerenjem". 5) (potcrtao autor).

4. VRIJEME NAKON DONOŠENJA OPĆIH PROGRAMSKIH OSNOVA

U prvim godinama primjene malo gdje i malo tko je iskoristio šansu koju su mu pružale Opće programske osnove. Zainteresirani u tom poslu ponašaju se, uglavnom, kao da ih ni pročitali nisu.

Na fakultetima, gdje je trebalo doći do primjene Općih programskih osnova, radi se, manje-više, po starom; gramatiziramo, "šetamo" sa studentima ulicama Moskve, Londona, Berlina... nastavljamo na srednjoškolske priče o svakojakim znamenitostima, radimo sa "Jezičnim tečajevima za početnike" itd.

Filozofski fakultet, kao matični fakultet većine predavača stranih jezika, loše se snalazi i ne uspijeva slijediti bit promjena. O tome vrlo slikovito govori sve ono o čemu se govorilo na jednom od sastanaka na Sveučilištu o problemima organizacije nastave stranih jezika. 6)

I medju odgovornim rukovodiocima Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu... bilo je onih koji nisu sasvim, ili nisu dobro, razumjeli osnovnu ideju glave V Općih programskih osnova.

4) *Ibid.*

5) *Ibid.*

6) *Sastanak je održan 1979. a sazivač je bio Republički komitet za prosvjetu, kulturu...*

Njihova tumačenja kako studenti mogu polagati ispite iz stranih jezika na bilo kojem radničkom sveučilištu, i donosi potvrde o tome, upravo su suprotna intencijama Općih programskih osnova i vraćaju problem na početak.

U mnogim srednjim školama, u usmjerenom dijelu, kao da i ne znaju za promjene u visokom obrazovanju. U nekim centrima usmjerenog obrazovanja vuku poteze u organizaciji nastave stranih jezika kojima direktno odmažu provodjenju postavki Općih programskih osnova. Neorganiziranjem nastave za pojedine jezike, primoravanjem učenika na promjenu stranog jezika, shvaćanjem da pojedina usmjerenja mogu upisati samo učenici koji su učili određeni jezik, sve je to negativno utjecalo na organizaciju nastave stranih jezika na fakultetima.

5. DANAS, NAKON PET GODINA OD DONOŠENJA OPĆIH PROGRAMSKIH OSNOVA

5.1. Vrijeme primjene prihvaćenih principa

Sad je već, stvarno, vrijeme da se odlučno krene u osvajanje novoga. U tome, osim nas samih, nitko nam ne stoji na putu. Društvo i pravna regulativa na našoj su strani, a na nama je da povedemo borbu za prevladavanje u nama starih navika i stavova.

Temeljna postavka "Jezik u funkciji struke" morala bi na sve nas djelovati mobilizatorski, jer nam, uistinu, otvara široke mogućnosti rada, ali i afirmacije, kako struke, tako i one lične. I mi je formalno prihvaćamo, ali, na žalost, radimo po starom!

To teoretsko načelo treba dovesti do najkonkretnije praktične primjene, doslovce: do osvjedočenja o neposrednoj koristi od rada na stranom jeziku na fakultetu. Za predavače stranih jezika na nejezičnim fakultetima to znači voditi borbu za pridobivanje studenata i predavača glavnih studijskih predmeta za "našu stvar", za prihvaćanje naših nastojanja i našega posla.

Nije to lako! Posao je mukotrpan i svakodnevni, u mnogo čemu za nas pionirski. To je i borba protiv samoga sebe, protiv

protiv želje da stvaramo oduševljene lingviste, protiv uvjerenja da smo dovoljni sami sebi.

Ozbiljnost i težina ovoga posla je tolika da nadmašuje snage pojedinaca i tražit će od nas da se priviknemo na zajednički rad: predavač stranog jezika - studenti - predavači iz predmeta struke. Jer ne vidim kako bi se lakše moglo, nego zajednički, napraviti sve ono potrebno za kvalificiranu nastavu stranih jezika: udžbenici, priručnici, rječnici za struku, jezični kabineti i u njima potrebni sadržaji...

Dakle, u tom poslu nema ništa elitnoga, niti neke preduboke lingvistike, nema mjesta profesionalnoj taštini. I teorija i praksa vrte se oko funkcionalnosti i konkretnosti, sve je strašno jednostavno vezano za život.

5.2. Zadaci, kao preduvjet ostvarenja postavki Općih programskih osnova

Da bi se ostvarile bitne postavke Općih programskih osnova u nastavi stranih jezika, da bi se otišlo još i dalje, bit će potrebno definirati i realizirati slijedeće zadatke.

5.2.1. Uspostaviti čvrstu vezu između: srednjeg usmjerenog obrazovanja - fakulteta - struke - prakse.

Ovo je jedno od važnijih uporišta u našem poslu. Bez uspostavljanja te veze sve može krenuti krivo, i najvjerojatnije, vratiti se na staro. I opet ćemo ponavljati već obradjene sadržaje, opet ćemo gramatizirati i teoretizirati, i ponovo sve to neće imati nikakvu primjenu u praksi.

5.2.2. Najozbiljnije raditi na organizaciji nastave, a posebno na njezinoj metodičkoj razradi.

U toj smo stvari, na žalost, gotovo na nuli! Odatle proizlazi stotinu problema, a jedan od najtežih i najbolnijih je stvaranje monotonije u nastavi.

Nastava stranog jezika na nejezičnim fakultetima može vrlo lako zapasti u šablonu, postati dosadna i umarajuća, i to jednako predavaču i slušaocima. Jer to je područje u kojem više nego

bilo gdje drugdje treba primjenjivati različite metode i oblike rada. Najvažnije je, ipak, da sve više i odlučnije moramo nastavu voditi prema praksi, tj. praktičnoj primjeni.

Opasnost za predavača da osjeti dosadu i monotoniju u radu nastaje u situacijama:

- kada ne nailazi na svjesnu suradnju i aktivnost kod studenata; u pravilu se to događa ako se predaje "čisti" jezik, ako je samo lingvista,
- kada predavača sama struka uopće ne zanima, a predavanja i rad sa studentima sve više veže uz nju.

Kod studenata je problem monotonije i dosade u nastavi obrnuto postavljen: oni ne studiraju jezik, lingvistički pristup njih, uglavnom, ne interesira.

Bitno je stvoriti takve situacije da studenti u toku rada na stranom jeziku "nauče" nešto novo iz struke ili makar da samo nadju potvrdu za ono što su već znali, i da, jasno, prošire znanje iz buduće struke. Postupak je to opasan, ali koristan! Opasan za predavača, koristan za studenta. No, i u situacijama kada se radi i o najdosljednijoj primjeni nastave stranog jezika u funkciji struke, ponavljanje istih metoda i oblika rada postaje dosadno i zamara. I ta nastava, i sve oko nje, moralo bi biti u kretanju i u istraživanju - kao život, kao struka.

5.2.3. Organizacija rada na stvaranju udžbenika.

Postalo je jasno da stara koncepcija i metodologija razrade udžbenika, u novonastaloj situaciji, više ne daju zadovoljavajuće rezultate. Rad na stvaranju novog udžbenika trebalo bi postaviti na bitno nove osnove, a sam udžbenik morao bi osigurati sigurno razvijanje navika samostalnog učenja. Praksa u svijetu pokazuje da je to moguće najlakše postići uz pomoć "integriranog programiranja" 7) i stvaranja "programa integriranog učenja". 8)

7) "Integriranom programiranju" i udžbenicima radjenim na tim osnovama naročito se velika pažnja posvećuje u Engleskoj.

8) Osobitost "programa integriranog učenja" je u tome da se isto vreme daju objašnjenja i usvaja se tehnika samostalnog učenja.

"Program" učenja danog predmeta u osnovi je tzv. "nastavno pismo" 9) koje se upotrebljavalo u dopisnom studiju.

Osnovni cilj sveukupnog rada na stvaranju ovakvog udžbenika bio bi, prije svega, povećanje uspješnosti studija i smanjenje osipanja studenata. Osim toga, u procesu učenja s takvim udžbenikom, stvara se i usavršava kod studenata mnoštvo korisnih i neophodnih navika. 10)

5.2.4. Organizirati znanstveno-istraživački rad na područjima integracije jezika i struke.

Ovdje se misli na organizaciju znanstveno-istraživačkog rada, prije svega, s ciljem da se cjelokupnom našem poslu dade što veća ozbiljnost. Imperativ je za nas uspostaviti na satovima stranog jezika radnu, istraživačku i znanstvenu atmosferu.

9) *Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu je do pred neku godinu imao široko razvijenu mrežu dopisnog studija; za studente ovog oblika studiranja pisana su "nastavna pisma" u kojima su se davale opširne upute o načinu rada s udžbenikom i o tome kako se spremati za polaganje ispita. Kod nekih predmeta davali su se "zadaci za vježbu s rješenjima" što je studentima omogućavalo efikasnu samokontrolu. Bilo je u tim "pismima" i slabosti, ali nije trebalo tako naprasno prekinuti s njima. Trebalo ih je usavršavati i postepeno ih uvoditi u redovni i izvanredni studij, trebala su dovesti do neke vrste "poluprogramiranog" udžbenika. Još uvijek nije kasno!. No, danas bi takvo "pismo" moralo sadržavati u sebi univerzalnost i konkretnost.*

10) *Ovdje se, prije svega, misli na ovladavanje navikom sposobnosti vršenja podjele materijala na dijelove, ovladavanje navikom intenzivnog čitanja (pronalaženja ključnih riječi, pronalaženja potvrde za istaknute argumente, za samostalni rad s primjerima) za ovladavanje navikom rada s knjigom kod traženja potrebne informacije, za rad s naslovima i abecednim kazalom, ovladavanje tehnikom samokontrole (izgradjivanje individualnog sistema samokontrole) ovladavanje tehnikom ponavljanja za ispit, i usvajanjem spoznaje o uzajamnosti individualnog i grupnog rada i dr.*

Morali bismo se izboriti na fakultetima za pravo da se iz kole gija "Strani jezik" može pisati seminarski rad, pa i diplomski, jasno, temom i sadržajem najkonkretnije vezan uz struku. Možda je još i bitnije za uspostavljanje stvaralačke atmosfere na predavanjima, vježbama i seminarima iz stranog jezika postojanje prava i mogućnosti uključivanja studenata u znanstveno-istraživačke projekte na fakultetima. 11)

5.2.5. Osigurati kontinuitet rada na stranom jeziku i primjenu stečenih znanja i navika u organizacijama udruženog rada.

Ovo je za predavača stranog jezika, zasigurno, jedno od najtežih područja rada. Problem je ozbiljan jer se radi o osiguranju kontinuiteta još na samom fakultetu 12) i nakon završetka studija, tj. u korištenju (ili nekorištenju) stručne literature na stranom jeziku na radnom mjestu.

Bilo bi značajno kada bi predavači stranih jezika, i nakon završetka studija, zadržali vezu sa svojim studentima, u smislu da oni u svojim radnim organizacijama budu propagatori i realizatori ideja istaknutih na fakultetu. Prije svega ideje o potrebi usavršavanja u struci, o potrebi da se bude aktualan i kompetentan.

11) Radi se o uključivanju naprednije grupe studenata, u odnosu na poznavanje stranog jezika, ili uključivanju čitavog jezičnog kabineta, ako on postoji, u rad na projektima, ili pak u sama istraživanja. Tu postoje ogromne mogućnosti, različiti oblici uključivanja, sve tamo do uspostavljanja poslovnih i financijskih obaveza, jasno, u vremenu dok traje rad na projektu.

12) Velika većina fakulteta ima stupnjevani studij (I i II stupanj) a strani jezik izučava se, uglavnom, na prvom stupnju. Na taj način strani jezik uopće ne "prati" predmete drugog stupnja. No, o potrebi uvođenja stranog jezika na drugi stupanj ne može se ovdje govoriti.

6. ZAKLJUČAK

6.1. Usporedimo li današnju poziciju stranih jezika na nejezičnim fakultetima s onom do donošenja Općih programskih osnova, moramo priznati da je učinjen velik korak naprijed. Na mnogim fakultetima postepeno se napuštaju zastarjela shvaćanja, pokušava se raditi na drugačiji način, nov način, pošlo se u teoretska i praktična istraživanja, jednom rječju, ipak se kreće!

Ideje Općih programskih osnova, u onom dijelu koji se odnosi na nastavu stranih jezika na nejezičnim fakultetima, korak po korak se probijaju, iako sporo i ne bez otpora. Sve je više pristataša "novog vala" u nastavi stranih jezika. "Novi val" je nov samo za nas jer je u mnogim zemljama svijeta nastava stranih jezika već odavna "u funkciji struke".

6.2. Želimo li da postavke Općih programskih osnova zažive u nastavnoj praksi, morali bismo ozbiljno poraditi, prije svega, na temeljitoj promjeni shvaćanja kod svih koji rade na fakultetima. Osim toga, potrebno je hitno započeti radom na rješavanju fundamentalnih pitanja nastave stranih jezika (u smislu zadataka, o kojima se u članku govori).

Treće, možda i najvažnije, mora se pronaći način da se uspostavi najkonkretnija, gotovo materijalna veza s udruženim radom. Taj odnos morao bi se uspostaviti na relaciji: mi za njih osposobljenog stručnjaka, koji će ih i preko stranog jezika povezati s najnovijim dostignućima znanosti u svijetu, a oni nama podršku i pomoć u radu i rješavanju problema, posebno studentskih.

Na ovom se području kriju i najveće mogućnosti uvođenja inovacija i pronalazjenja novih, do danas još nezamislivih oblika organizacije nastave stranih jezika.

L I T E R A T U R A

1. Sabor SRH: "Zakon o visokoškolskom obrazovanju".
2. Sabor SRH: "Opće programske osnove visokog obrazovanja", Narodne novine br. 32, 1977.
3. Andrilović Vlado: "Osnovno opće obrazovanje odraslih i programirana nastava", Školska knjiga, Zagreb, 1973.
4. Grozdeva V.I. i dr.: "Puti sovršenstvovanija umenij i navikov samostojateljnoj raboty", Moskva, 1982.
5. Zajceva L.P.: "Nekotorye tendencii v razrabotke učebnyh posbij v Anglii", Inostr. jazyki v vysšej škole, vyp. 14, Moskva, 1979.
6. Waltner K.: "The Development of Study Techniques by Integrated Master Programmes". ("British J. of Educ. Technology", London, 1977). (Prijevod na ruski).

Primljeno: 1982-06-15

Владимир Циглар:

"ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ
В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБЪЕДИНЕННОГО ТРУДА
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ"

Р Е З Ю М Е

В статье рассматривается положение и условия занятий по иностранным языкам в Социалистической Республике Хорватии. Заключается, что изучению иностранных языков в послевоенный период, до нынешних дней, отдавалось различное значение: от директированных занятий, через отмену, до законоположения.

Во второй части статьи вытекаются важнейшие задания, которые должны постановиться преподавателями иностранных языков на факультетах, хотят ли они достичь личного и своей профессии признания.